

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Anna Lindsö

Är rättsläget tydligt avseende begreppet
*sexuell handling som med hänsyn till
kränkningens allvar är jämförlig med samlag*
i 6 kap. 1 § 1 st. BrB?

LAGF03 Rättsvetenskaplig uppsats

Uppsats på juristprogrammet
15 högskolepoäng

Handledare: Lotta Maunsbach

Termin: HT 2013

Innehållsförteckning

Summary	3-4
Sammanfattning	5-6
Förkortningar	7
Inledning	8-10
Syftet med uppsatsen.....	8
Frågeställningar.....	8
Avgränsningar.....	8
Metod.....	9
Forskningsläge.....	9
Material.....	10
Uppsatsens disposition.....	10
1. Lagstiftarens intention med begreppet	11-18
1.1 Prop. 1983/84:105.....	11-12
1.2 Prop. 1997/98:55.....	12-13
1.3 SOU 2001:14.....	13-14
1.4 Prop. 2004/05:45.....	15-16
1.5 SOU 2010:71.....	16-17
1.6 Prop. 2012/13:111.....	17-18
1.7 Reflektioner.....	18
2. Domstolarnas bedömning av begreppet	19-26
2.1 NJA 1996 s. 418.....	19-20
2.2 Solna tingsrätt, 2003-01-14, mål B 2217-02.....	20
2.3 NJA 2006 s. 221.....	21
2.4 NJA 2008 s. 482 I.....	21-22
2.5 NJA 2008 s. 482 II.....	22
2.6 NJA 2008 s. 1096 I.....	22-23
2.7 NJA 2008 s. 1096 II.....	23
2.8 RH 2011:3.....	24
2.11 NJA 2013 s. 548.....	24-25
2.12 Hovrätten för västra Sverige, 2013-11-07, mål B 4158-13.....	25-26
3. Doktrinens diskussion rörande begreppet	27-29

3.1 Sexualitet är i betraktarens öga?.....	27-28
3.2 Grader av kränkning – våldtäkt eller sexuellt tvång?.....	28-29
3.3 Hans (ord) eller hennes?.....	29
4. Analys.....	30-34
4.1 Den sexuella kränkningens allvar.....	30-32
4.2 Gärningsmannens avsikt.....	32-34
4.3 Tydligt eller otydligt rättsläge?.....	34
Käll- och litteraturförteckning.....	35-36
Rättsfallsförteckning.....	37

Summary

The thesis investigates whether the legal position of the term "a sexual act that, having regard to the nature of the violation, is comparable to sexual intercourse" in Chapter 6, Section 1 in the first paragraph in the Swedish Penal Code is clear. The question is relevant since the term constitutes the distinction-prerequisite between rape and other sexual offences and between rape and other crimes against the person. The legislator has consciously formulated a vague distinction-prerequisite that has a broad area of application since the purpose is that the precise meaning of the term should be defined through the application of the law.

According to the legislative history the term rape should be restricted to the most qualified sexual violations. This category of sexual acts includes vaginal, anal and oral intercourse and sexual acts such as pushing one's fingers, alien objects or one's fist inside a woman's genital or pushing one's fingers or alien objects inside someone's anus. In addition, other sexual acts are also included if they have a distinct sexual character, i.e. if they typically or in the specific situation are meant to satisfy either or both of the parties' sex drive and if they are meant to injure the victim of the crimes' sexual integrity. The starting point for the classification of the sexual offence should not be if the sexual act is comparable to a forced sexual intercourse but if the violation is comparable to the violation that is caused by a forced sexual intercourse. The way the examination of the violation should be executed is not explained by the legislative history. The legislator presupposes that the judge should determine how to examine the violation depending on the specific circumstances of each and every sexual offence.

The thesis examines the overriding question based on two other questions namely the judge's opinion about what characterizes a grave sexual violation and how significant the perpetrator's intent with the sexual offence is in the legal examination. The examination is based on the most significant legal history, on 10 cases that are informative out of an area of application-perspective and on relevant opinions that have been raised in the jurisprudence.

The conclusions of the thesis are firstly that the graveness of the violation is usually determined through an examination of the similarity between the sexual offence and a forced sexual intercourse that is characterized by penetration. Secondly, it is concluded that it is not possible to fully determine how significant the perpetrator's intent with the sexual act is in the

examination of the sexual offence. The Supreme Court's judgment in NJA 2013 s. 548, which states that certain sexual acts always have a sexual character, does not define what acts that have a sexual character per se and is consequently difficult to apply in the examination of future sexual offences. While awaiting an enlightening judgment from the Supreme Court that states what criteria that should be applied in order to determine which sexual acts that always have a sexual character the term's legal position remains unclear.

Sammanfattning

Uppsatsen utreder om rättsläget avseende begreppet ”sexuell handling som med hänsyn till kränkningens allvar är jämförlig med samlag” i 6 kap. 1 § 1 st. BrB är tydligt. Frågan är relevant eftersom begreppet utgör gränsdragningsrekvisitet mellan våldtäkt och andra sexualbrott och mellan våldtäkt och andra brott mot person. Lagstiftaren har medvetet utformat ett vagt gränsdragningsrekvisit med ett vitt tolkningsutrymme eftersom syftet är att begreppets närmare innebörd ska fastställas i rättstillämpningen.

Enligt förarbetena ska våldtäktsbegreppet vara förbehållet de mest kvalificerade sexuella kränkningarna. Till denna grupp av sexuella handlingar hör vaginala, anala och orala samlag samt handlingar som att föra upp fingrar, ett främmande föremål eller en knytnäve i en kvinnas underliv samt att föra in fingrar eller föremål i en persons anus. Därutöver omfattas även andra sexuella handlingar om de har en tydlig sexuell prägel, dvs. om de typiskt sett eller i det enskilda fallet syftar till att tillfredsställa endera eller båda parter sexuell drift samt om de syftar till att kränka brottsoffrets sexuella integritet. Utgångspunkten för brottsrubriceringen ska dock inte vara om sexualhandlingen är jämförlig med ett påtvingat samlag utan om den uppkomna kränkningen är jämförlig med kränkningen vid ett påtvingat samlag. Hur prövningen av den uppkomna kränkningen närmare ska gå till preciseras dock inte i förarbetena. Lagstiftaren förutsätter nämligen att rättstillämparen ska avgöra detta genom en prövning av omständigheterna kring det sexuella övergreppet i varje enskilt fall.

Uppsatsen utreder den övergripande frågan utifrån två underfrågeställningar; vad som enligt rättstillämparen karakteriserar en särskilt allvarlig sexuell kränkning och vilken betydelse som gärningsmannens avsikt med det sexuella övergreppet tillmäts i den rättsliga prövningen. Utredningen baseras på en genomgång av centrala förarbeten, av 10 rättsfall som belyser begreppets tillämpningssvårigheter och av relevanta synpunkter från doktrinen.

Uppsatsens slutsatser är för det första att kränkningens allvar vanligen avgörs utifrån en prövning av det sexuella övergreppets likhet med ett påtvingat samlag som karakteriseras av penetration. För det andra konstateras det att det inte till fullo är möjligt att avgöra vilken betydelse som gärningsmannens avsikt med handlingen ska tillmätas i prövningen av det sexuella övergreppet. HD:s dom i NJA 2013 s. 548, som fastställer att vissa sexuella handlingar alltid har en sexuell prägel, preciserar inte vilka handlingar som per se har en

sexuell prägel och är därmed svårapplicerbart på framtida sexuella övergrepp. I avvaktan på ett klargörande HD-avgörande som anger vilka kriterier som ska användas för att avgöra vilka sexuella handlingar som alltid har en sexuell prägel är begreppets rättsläge följaktligen otydligt.

Förkortningar

HD

NJA

Prop.

SFS

SOU

Högsta domstolen

Nytt juridiskt arkiv

Proposition

Svensk författningssamling

Statens offentliga utredningar

Inledning

Under sommaren 2013 praktiserade jag på samma arbetsplats som en av Svea hovrätts nämndemän. Under en av våra luncher tillsammans berättade hon att en av hennes domstolsförhandlingar hade skjutits upp pga. att hovrätten inväntade ett HD-avgörande avseende s.k. otrohetskontroller, dvs. när en man för upp ett eller flera fingrar i en kvinnas underliv för att kontrollera om hon har varit otrogen. Enligt nämndemannen ville inte hovrätten döma utan ett vägledande prejudikat eftersom rättsläget avseende otrohetskontroller var otydligt. Hovrätten var nämligen osäker på om övergreppet utgjorde en sexuell handling jämförlig med samlag, dvs. våldtäkt eller om det borde rubriceras som ett annat brott.

HD:s dom meddelades den 13 juni 2013 och den fastslår att en otrohetskontroll är en sexuell handling jämförlig med samlag och därmed våldtäkt.¹ För mig kvarstår dock en rad frågor angående vad som utgör en sexuell handling jämförlig med samlag som inte besvaras av HD:s dom. Jag tycker därför att det är intressant att utreda om rättstillämpningen avseende begreppet är enhetligt eller om rättsläget är oklart.

Syftet med uppsatsen

Uppsatsens syfte är att utreda om rättsläget är tydligt avseende begreppet ”sexuell handling som med hänsyn till kränkningens allvar är jämförlig med samlag” i 6 kap. 1 § 1 st. BrB.

Frågeställningar

För att utreda om rättsläget är tydligt utgår uppsatsen från två underfrågeställningar. Den första är vilka faktorer som domstolen tillmäter betydelse vid prövningen av den sexuella kränkningens allvar. Den andra frågeställningen är vilken betydelse gärningsmannens syfte med den sexuella handlingen har i den rättsliga prövningen.

Avgränsningar

Uppsatsen utreder inte våldtäktsbestämmelsen i dess helhet utan endast hur begreppet ”sexuell handling som med hänsyn till kränkningens allvar är jämförlig med samlag” i våldtäktsbestämmelsens första stycke har tolkats och tillämpats. Således kommenteras inte tvångsrekvisitet i 6 kap. 1 § 1 st. BrB.

¹ NJA 2013 s. 548

Metod

Uppsatsens utredning utgår ifrån den juridiska metoden. Enligt denna fastställs gällande rätt genom rättskälleläran som anger vilka rättskällor som skall, bör och får beaktas.

Rättskälleläran innefattar därutöver även rättskälleprinciper och principer för rättskällornas inbördes relation.² Utöver rättskälleläran omfattar den juridiska metoden faktahantering och relationen mellan fakta och rättskällorna.³ Metoden lämpar sig för min undersökning eftersom en genomgång av samtliga rättskällor med beaktande av deras inbördes relation är en förutsättning för att utreda om begreppet har en entydig innebörd eller inte.

Uppsatsens perspektiv är att kritiskt granska om lagstiftarens intentioner har resulterat i en enhetlig praxis. Frågan är således om domstolens brottsrubriceringar korrelerar med sexualbrottsrekvisiten samt om domslut och domskäl är underbyggda av förarbetsuttalanden som leder till ett tydligt rättsläge.

Forskningsläge

Regleringen av våldtäktsbrott har under lång tid varit mycket omskriven och flitigt debatterad. Doktrinen och den allmänna debatten har dock framförallt avsett huruvida samtyckesreglering bör införas i svensk rätt samt hur bevisprövningen bör ske.⁴

Däremot har begreppet ”sexuell handling som med hänsyn till kränkningens allvar” inte rönt samma intresse, bortsett från behandlingen av begreppet i förarbetena.⁵ I och med domarna om otrohetskontroll har en diskussion börjat föras angående begreppet⁶ men det finns i dagsläget inget som tyder på att denna diskussion kommer att leda till en ny översyn av begreppets utformning.⁷

² Sandgren, s. 36

³ Sandgren, s. 38

⁴ Se t.ex. Asp, Petter, 2010: *Sex & Samtycke*, Iustus Förlag, Uppsala samt Leijonhufvud, Madeleine, Krav på samtycke före samlag, Svenska Dagbladet 9/9 2007 (10/5 2013), <http://www.svd.se>

⁵ Se t.ex. prop. 2004/05:45, prop. 2012/13:111 och SOU 2010:71.

⁶ Se t.ex. Linnéa Wegerstads artikel, *Otrohetskontroller är inget sexbrott med dagens lagstiftning*, Debatt, publicerad 2013-02-27, hämtad 2013-11-14 från:

<<http://lup.lub.lu.se/luur/download?func=downloadFile&recordOId=3561942&fileOId=3561943>>

⁷ Regeringen, Pågående utredningar

Material

Källor

Min utredning är huvudsakligen baserad på lagtext, förarbeten och praxis. Jag går igenom samtliga propositioner angående sexualbrottslagstiftningen sedan 1984 och två kommittébetänkanden, SOU 2001:14 och SOU 2010:71, allt i avsikt att klargöra lagstiftarens intentioner med begreppet. Praxisgenomgången består av 10 domar varav 9 domar innefattar prövning av någon av de två underfrågeställningarna enligt ovan nämligen vilka faktorer som domstolen tillmäter betydelse vid prövningen av den sexuella kränkningens allvar samt vilken betydelse gärningsmannens syfte med den sexuella handlingen har i den rättsliga prövningen. Ett av rättsfallen, NJA 1996 s. 418, är medtaget eftersom det tydliggör den omfattande utvidgning som skett sedan 1984 av våldtäktsbegreppet. Domarna är meddelade såväl av underrätterna som av HD.

Litteratur

Uppsatsen bygger även på doktrinen där begreppet har undersökts utifrån olika perspektiv. Jag använder texter som diskuterar vad som utgör det sexuella i sexualbrottet, vad som karakteriserar en kvalificerad kränkning och vilka omständigheter som domstolarna utgår från vid prövningen av kränkningens allvar. Ulrika Anderssons avhandling ”Hans (ord) eller hennes? En könsteoretisk analys av straffrättsligt skydd mot sexuella övergrepp” har utgjort en av uppsatsens utgångspunkter eftersom den kritiskt granskar de bakomliggande skälen till sexualbrottslagstiftningens utformning och domstolarnas tillämpning av den. Jag har också utgått från Peter Westbergs artikel ”Prejudikattolkningens ABC” för att tolka NJA 2013 s. 548 och för att försöka fastställa dess innebörd.

Uppsatsens disposition

Uppsatsen består av fyra kapitel. Det första kapitlet beskriver tillkomsten av begreppet och hur det successivt har förändrats genom lagtext och förarbeten. I kapitel två redogör jag för 10 rättsfall och kommenterar på vilka sätt de belyser uppsatsens underfrågeställningar, med undantag för NJA 1996 s. 418. I kapitel tre diskuterar jag begreppets innebörd utifrån tre olika perspektiv som har framförts i doktrinen. I kapitel fyra analyserar jag slutligen uppsatsens två underfrågeställningar och redovisar mina slutsatser.

I uppsatsen används termen ”begreppet” som ett substitut för ”sexuell handling som med hänsyn till kränkningens allvar är jämförlig med samlag”.

1. Lagstiftarens intention med begreppet

I 6 kap. 1 § 1 st. BrB stadgas det ”[d]en som genom misshandel eller annars med våld eller genom hot om brottslig gärning tvingar en person till samlag eller till att företa eller tåla en annan *sexuell handling som med hänsyn till kränkningens allvar är jämförlig med samlag*[min kursivering], döms för våldtäkt till fängelse i lägst två och högst sex år”.⁸

Dagens lydelse är resultatet av ett flertal lagändringar som gradvis har utvidgat våldtäktsbestämmelsens tillämpningsområde. När bestämmelsen infördes år 1965 i BrB var den förbehållen manligt tilltvingat vaginalt samlag med en kvinna. Det var först i och med lagreformen 1984 som den blev könsneutral och utvidgades till att omfatta sexuella handlingar som var jämförliga med samlag, dvs. det som i gällande rätt motsvarar begreppet ”sexuell handling som med hänsyn till kränkningens allvar är jämförlig med samlag”.⁹ Begreppet har sedan det infördes utvidgats. Nedan redogörs för de förarbeten som ligger till grund för de successiva förändringarna.

1.1 Prop. 1983/84:105 om ändring i brottsbalken mm. (sexualbrotten)

Regeringens proposition med förslag om ändring av bestämmelsen om våldtäkt innebar en betydande utvidgning av brottet våldtäkt. Fram till dess hade det som sagt varit förbehållet manligt tilltvingat samlag med en kvinna.¹⁰ Våldtäktsbegreppet hade alltså ett snävt tillämpningsområde och kritiserades eftersom det präglades av ålderdomliga moralföreställningar om sexualitet.¹¹ Utgångspunkten för lagförslaget var således att det fanns andra sexuella handlingar som var lika straffvärda som påtvingade samlag.¹²

Förslaget innebar för det första att lagtexten skulle bli könsneutral och för det andra att bestämmelsen även skulle omfatta sexuellt umgänge, dvs. sexuella handlingar som var jämförliga med samlag.¹³ Termen ”sexuellt umgänge” innefattade handlingar som typiskt sett avsåg att tillfredsställa båda eller endera av parternas sexuella drift.¹⁴ Det sexuella umgänget skulle anses jämförligt med samlag om det hade inneburit en sexuell kränkning som var jämförlig med kränkningen vid ett påtvingat samlag. Exempel på sådana handlingar var orala

⁸ SFS 2013:365

⁹ Prop. 1983/84:105, s. 1

¹⁰ NJA 1981 s. 253, RH 10: 81 och RH 116:83

¹¹ SOU 2001:14 del I, s. 108

¹² Prop. 1983/84:105, s. 17

¹³ Prop. 1983/84:105, s. 17, 50

¹⁴ Prop. 1983/84:105, s. 50

och anala samlag samt därutöver om det sexuella umgänget hade haft en sexuell karaktär som var jämförlig med ett påtvingat samlag.¹⁵

Däremot ansågs det olämpligt att närmare precisera vad som utgjorde ett sexuellt umgänge jämförligt med samlag. Det var istället domstolarnas uppgift att utforma begreppet genom att i varje enskilt fall pröva om omständigheterna var jämförliga med ett samlag. Det fastslogs dock att anala och orala samlag, som huvudregel, skulle omfattas av våldtäktsbegreppet.¹⁶

I den rättsliga prövningen skulle domstolen beakta om den sexuella handlingen hade föranlett smärta och om övergreppet hade varit långvarigt. Det grundläggande rekviritet var dock att den sexuella handlingen hade en klart samlagsliknande karaktär. Att föra in främmande föremål i en kvinnas underliv skulle som utgångspunkt inte anses jämförligt med samlag om inte handlingens syfte och övriga omständigheter gjorde det orimligt att inte bedöma övergreppet som våldtäkt. Dessa typer av övergrepp skulle istället rubriceras som sexuellt tvång eller grov misshandel.¹⁷ Brottet våldtäkt skulle följaktligen vara förbehållet de mest allvarliga sexuella kränkningarna.¹⁸

Regeringens proposition till riksdagen ledde dels till att våldtäktsbestämmelsen blev könsneutral dels till att den även kom att omfatta sexuellt umgänge.¹⁹

1.2 Prop. 1997/98:55 Kvinnofrid

Kvinnovåldskommissionen föreslog i sitt slutbetänkande Kvinnofrid, SOU 1995:60 att även icke-samlagsliknande handlingar skulle omfattas av våldtäktsbegreppet. Kommissionen motiverade sitt förslag med att sådana handlingar ofta var mer smärtsamma, skadeframkallande och kränkande än samlagsliknande handlingar. I konsekvens härmed föreslog även kommissionen att bestämmelserna om sexuellt tvång och våldtäkt skulle sammanföras och därmed omfatta all typ av sexuellt umgänge.²⁰

¹⁵ Prop. 1983/84:105, s. 50-51

¹⁶ Prop. 1983/84:105, s. 17-18

¹⁷ Prop. 1983/84:105, s. 76

¹⁸ Prop. 1983/84:105, s. 16-18

¹⁹ SFS 1984:399

²⁰ Regeringen, Sammanfattning av kvinnofrid, SOU 1995:60

I prop. 1997/98:55, Kvinnofrid, mötte betänkandet i denna del emellertid motstånd. Regeringen befarade att kommissionens förslag kunde leda till att våldtäktsbegreppet uttunnades vilket kunde resultera i att dess allvar tonades ner och att de allvarligaste sexuella övergreppen fick ett lägre straffvärde. Den höll dock med om att det fanns behov av att utvidga våldtäktsbegreppet. Enligt regeringen skulle våldtäktsbestämmelsen, utöver samlag och handlingar som var jämförliga med samlag, omfatta sexuella övergrepp som innebar en sexuell kränkning som i kombination med övriga omständigheter var jämförlig med kränkningen vid påtvingat samlag. Vid prövningen skulle domstolen göra en objektiv bedömning av om handlingen typiskt sett innebar en så allvarlig kränkning. Att föra in föremål eller en knytnäve i en kvinnas underliv ansågs utgöra exempel på sådan allvarlig kränkning. Att tvingas onanera åt en annan person ansågs dock inte utgöra en tillräckligt allvarlig kränkning.²¹

Propositionen resulterade i en lagändring som utvidgade våldtäktsbestämmelsen och inskränkte tillämpningsområdet för sexuellt tvång.²²

1.3 SOU 2001:14 Sexualbrotten – ett ökat skydd för den sexuella integriteten och angränsande frågor

1998 tillsattes en straffrättskommitté som skulle se över sexualbrottsregleringen och vissa angränsande frågor. 2001 presenterades betänkandet med förslag på en reformerad sexualbrottsreglering.²³ Förslaget innebar för det första att arten och graden av den sexuella kränkningen skulle tillmätas ökad betydelse och för det andra att termen ”sexuellt umgänge” skulle ändras till ”sexuell handling”.²⁴

Betänkandet underströk att sexualbrottsregleringens främsta skyddsintressen var sexuell självbestämmanderätt och sexuell integritet och att alla sexuella övergrepp innebar en kränkning av den sexuella integriteten.²⁵ Förslaget var därför att det tydligare borde framgå av lagtexten att det viktigaste vid sexualbrottsrubriceringen var arten och graden av kränkningen och inte den sexuella handlingens karaktär.²⁶

²¹ Prop. 1997/98:55, s. 91

²² SFS 1998:393

²³ SOU 2001:14 del I, s. 1

²⁴ SOU 2001:14 del I, s. 150

²⁵ SOU 2001:14 del I, s. 108

I kränkingsprövningen skulle den sexuella handlingens art och karaktär även fortsättningsvis tillmätas viss betydelse. Alla sexuella handlingar som tidigare hade omfattats av våldtäktsbestämmelsen skulle således fortfarande omfattas. Därutöver skulle följande faktorer vägas in i kränkingsprövningen: om övergreppet hade medfört smärta, övergreppets varaktighet och om det hade haft ett utdraget förlopp eller innehållit utstuderade eller förödmjukande inslag.²⁷

Kränkningens allvar skulle alltså prövas genom en helhetsbedömning mot bakgrund av samtliga omständigheter vid det sexuella övergreppet. Bedömningen skulle dock inte utgå ifrån offrets perspektiv utan domstolen skulle göra en objektiv prövning av den sexuella handlingen i varje enskilt fall.²⁸

Kommittén ansåg också att två sexuella handlingar som tidigare inte hade omfattats av våldtäktsbegreppet numera skulle omfattas. Den första var när gärningsmannen utförde oralt samlag på brottsoffret och den andra var när gärningsmannen onanerade samtidigt som han höll fast sitt brottsoffer och släppte sin utlösning i brottsoffrets ansikte.²⁹

I betänkandet föreslogs det också att termen ”sexuellt umgänge” borde bytas mot ”sexuell handling” eftersom ”sexuellt umgänge” hade medfört tillämpningsproblem. Domstolarna hade nämligen fäst stor betydelse vid teknikaliteter såsom den fysiska beröringens varaktighet och i vilken omfattning parternas könsdelar hade kommit i direkt beröring med varandra.³⁰ Eftersom syftet med den föreslagna lagändringen var att den sexuella kränkningen skulle tillmätas ökad betydelse var det viktigt att detta framgick av lagtextens termer.

Kommittén ansåg att termen ”sexuell handling” skulle omfatta samma sexuella handlingar som ”sexuellt umgänge”. Skillnaden var att fysisk beröring inte skulle vara en förutsättning för en ”sexuell handling” om handlingen hade haft en påtaglig sexuell prägel och hade kränkt brottsoffrets sexuella integritet.³¹

²⁷ SOU 2001:14 del I, s. 156-158

²⁸ SOU 2001:14 del I, s. 156-158

²⁹ SOU 2001:14 del I, s. 158-160

³⁰ SOU 2001:14 del I, s. 149

³¹ SOU 2001:14 del I, s. 148-150

1.4 Prop. 2004/05:45 En ny sexualbrottslagstiftning

Regeringens proposition till riksdagen överensstämde i huvudsak med kommittébetänkandet. Även regeringen ansåg att termen ”sexuellt umgänge” skulle bytas mot ”sexuell handling”.³² Det fanns dock remissinstanser som var kritiska till förslaget. Kritiken bestod i att termen var alltför vag och otydlig och den Juridiska fakulteten vid Lunds universitet förespråkade en term som objektivt kunde fastställas. Regeringen bemötte kritiken med argumentet att den föreslagna termen skulle omfatta en mängd sexuella handlingar som en person kan utsättas för. För att undvika att vissa sexuella handlingar skulle hamna utanför tillämpningsområdet var det därför nödvändigt att termen hade ett visst tolkningsutrymme.³³

Vidare ansåg även regeringen att den nya termen skulle omfatta sexuella handlingar som inte hade inneburit fysisk beröring mellan parterna. Förutsättningen var dock att övergreppet hade haft en påtaglig sexuell prägel och syftat till att kränka offrets sexuella integritet.³⁴ Termen ”sexuell handling” omfattade således vaginala, orala och anala samlag, att sticka in främmande föremål eller fingrar i en kvinnas underliv eller att sticka in ett föremål eller fingrar i en persons anus³⁵, att tvingas onanera åt en gärningsman och samlagsliknande handlingar där direkt beröring hade hindrats av exempelvis klädesplagg.³⁶

Regeringen instämde i att de sexuella handlingar som hade kommenterats av kommittén skulle omfattas av termen om gärningsmannen hade använt brottsoffrets kropp för att bereda sig sexuell tillfredsställelse.³⁷ Regeringen ansåg dock inte att begreppet skulle omfatta fallen då gärningsmannen i sexuellt syfte hade urinerat eller tömt sin tarm eller sin utlösning på sitt brottsoffer.^{38 39}

³² Prop. 2004/05:45, s. 32-33

³³ Prop. 2004/05:45, s. 32-33

³⁴ Termen ”påtaglig sexuell prägel” innebär som sagt att handlingen typiskt sett syftar till att tillfredsställa endera eller bådas sexuella drift.

³⁵ Det är intressant att notera att det var först i och med prop. 2004/05:45 som penetration av en persons anus med fingrar eller föremål ansågs utgöra en sexuell handling. Tidigare hade endast penetration av en kvinnas underliv med fingrar eller främmande föremål ansetts utgöra sexuellt umgänge, se prop. 1997/98:55, s. 91.

³⁶ Prop. 2004/05:45, s. 34

³⁷ De av kommittén kommenterade sexuella handlingarna var dels att gärningsmannen utförde oralt samlag på brottsoffret dels när gärningsmannen onanerade samtidigt som brottsoffret hölls fast och sedan släppte sin utlösning i brottsoffrets ansikte.

³⁸ Regeringen påpekade att dessa övergrepp kunde omfattas av begreppet om omständigheterna i övrigt var särskilt kränkande men att detta skulle avgöras av domstolen i varje enskilt fall.

³⁹ Prop. 2004/05:45, s. 34

Sammanfattningsvis skulle våldtäktsbestämmelsen även fortsättningsvis vara reserverad för de allvarligaste sexuella kränkningarna och termen ”sexuell handling” skulle i stort sett ha samma innebörd som ”sexuellt umgänge” om än med ett mycket begränsat, om ens något, utvidgat tillämpningsområde.⁴⁰

Regeringens proposition ledde till lagändring vari uttrycket ”sexuellt umgänge” ersattes med uttrycket ”sexuell handling”.⁴¹

1.5 SOU 2010:71 Sexualbrottslagstiftningen- utvärdering och reformförslag

År 2008 tillsatte regeringen en utredningsgrupp som skulle utvärdera tillämpningen av 2005 års sexualbrottsreform.⁴² Ett av utredningens syften var att studera praxis för att avgöra om tillämpningen och tolkningen av sexualbrottsreglerna, och särskilt om tillämpningen av termen ”sexuell handling”, hade fungerat väl.⁴³ Utredningen fokuserade på om termen hade utgjort ett välfungerande gränsdragningsrekvisit mellan våldtäkt och sexuellt tvång.⁴⁴ Nedan följer en framställning av utredningsgruppens viktigaste slutsatser och förslag.

Utredningsgruppen utvärderade hur domstolarna hade avgjort vad som utgjorde en sexuell handling jämförlig med samlag, dvs. gränsdragningen mellan våldtäkt och sexuellt tvång.⁴⁵ Enligt undersökningen ansåg domstolarna mestadels att det var självklart om den sexuella handlingen var samlagsliknande. I vissa gränsdragningsfall hade det dock varit svårt att bedöma om den sexuella kränkningen hade varit tillräckligt kvalificerad för att anses jämförlig med kränkningen vid ett påtvingat samlag.^{46 47} I dessa gränsdragningsfall hade domstolen baserat bedömningen av kränkningens allvar på en jämförelse mellan sexualhandlingarna och inte mellan kränkningarna. Utredningsgruppen konstaterade således att lagstiftarens intentioner, dvs. att kränkningens allvar skulle vara avgörande för brottsrubriceringen, inte hade fått önskat genomslag.⁴⁸

⁴⁰ Prop. 2004/05:45, s. 45-46

⁴¹ SFS 2005:90

⁴² SOU 2010:71, s. 3

⁴³ SOU 2010:71, s. 163

⁴⁴ SOU 2010:71, s. 184

⁴⁵ SOU 2010:77, s. 260

⁴⁶ Se t.ex. NJA 2008 s. 482 I och II

⁴⁷ SOU 2010:77, s. 265-266

⁴⁸ SOU 2010:77, S. 266-267

För att komma tillrätta med gränsdragningsproblematiken föreslog utredningsgruppen att det tydligare skulle framgå av lagtexten att det var kränkingsbedömningen som var avgörande för brottsrubriceringen.⁴⁹ Enligt förslaget skulle domstolen pröva om den sexuella kränkningens allvar var jämförlig med kränkningen vid ett påtvingat samlag, till skillnad från tidigare då domstolen skulle pröva om kränkningens allvar *och omständigheterna i övrigt* var jämförligt med ett påtvingat samlag.⁵⁰

Utredningsgruppen kommenterade även hur den sexuella kränkningens allvar skulle bedömas. Först och främst skulle kränkningen endast prövas mot bakgrund av omständigheterna kring den sexuella *handlingen* och alltså inte genom en helhetsbedömning av omständigheterna kring *gärningen* såsom karaktären av våldet eller hotet.⁵¹ I prövningen skulle domstolen beakta om övergreppet hade inneburit smärta, sår eller annan kroppsskada, om det hade haft ett utdraget och långvarigt förlopp, om det hade inneburit en risk för överförande av sjukdom, om offret har förnedrats genom smädelser eller andra omständigheter⁵² och om övergreppet hade bevittnats av andra personer eller dokumenterats i bild.⁵³ Utredningsgruppen betonade att den sexuella handlingen fortfarande skulle vara av kvalificerat slag för att våldtäktsbestämmelsen skulle bli tillämplig. Lagändringen skulle således inte utvidga våldtäktsbrottets tillämpningsområde utan enbart förtydliga kränkningens betydelse vid gränsdragningen mellan våldtäkt och sexuellt tvång.⁵⁴

1.6 Prop. 2012/13:111 En skärpt sexualbrottslagstiftning

Regeringen delade utredningsgruppens uppfattning att lagtexten på ett tydligare sätt skulle lyfta fram kränkningens betydelse vid våldtäktsprövningen. Regeringen underströk dock att våldtäktsbestämmelsens nya ordalydelse inte innebar ett utvidgat tillämpningsområde utan att det även fortsättningsvis skulle vara förbehållet de allvarligaste sexuella kränkningarna. Det påpekades dock att det fortfarande fanns ett behov av ytterligare förtydliganden och tolkningar i praxis angående vad som utgjorde en sexuell kränkning jämförlig med ett påtvingat samlag.⁵⁵

⁴⁹ SOU 2010:77, s. 268

⁵⁰ SOU 2010:77, s. 34

⁵¹ SOU 2010:77, s. 268

⁵² Som exempel på sådana förnedrande omständigheter angavs att gärningsmannen hade urinerat eller tömt sin tarm på offret.

⁵³ SOU 2010:77, s. 269

⁵⁴ SOU 2010:77, s. 270-271

⁵⁵ Prop. 2012/13:111, s. 37-38

Propositionen ledde till en lagändring, SFS 2013:365, vari uttrycket ”kränkningens art och omständigheterna i övrigt” ändrades till ”kränkningens allvar”.

1.7 Reflektioner

Sammanfattningsvis tydliggör genomgången enligt ovan att lagstiftaren medvetet har utformat ett vagt begrepp vars närmare betydelse ska fastställas genom rättstillämpningen men att det fortfarande finns behov av förtydliganden och tolkningar avseende dess innebörd. Lagstiftarens intentioner har alltså inte fått fullt genomslag. Mot bakgrund av de otydligheter som således fortfarande omger begreppet är det relevant att utreda vilka tillämpningsproblem som rättstillämparna har stött på och om de resulterar i ett otydligt rättsläge.

2. Domstolarnas bedömning av begreppet

Nedan följer en redogörelse av 10 domar som jag, med undantag för NJA 1996 s. 418, kommenterar utifrån uppsatsens två underfrågeställningar nämligen vilka faktorer som domstolen tillmäter betydelse vid prövningen av den sexuella kränkningens allvar och vilken betydelse gärningsmannens syfte med den sexuella handlingen har haft i den rättsliga prövningen. Rättsfallet NJA 1996 s. 418 finns med eftersom det på ett tydligt sätt demonstrerar den omfattande utvidgning som skett sedan 1984 av våldtäktsbegreppet. Domarna redovisas kronologiskt för att möjliggöra en bedömning av i vilken utsträckning lagstiftningens successiva utvidgning av våldtäktsbegreppet har fått genomslag i rättstillämpningen.

2.1 NJA 1996 s. 418

Bakgrund: Gärningsmannen hade upprepade gånger använt sin hustru som onaniobjekt när hon sov och hade vid ett tillfälle hållit sömnmedel i hennes dryck för att därefter utnyttja henne. De sexuella övergreppen innebar att mannen smekte och fingrade på och i sin hustrus könsorgan och onanerade tills han fick utlösning som han spred över hennes kropp. Han hade även videofilmade och fotograferat de sexuella övergreppen.

HD:s bedömning: HD kom fram till att de sexuella övergreppen inte utgjorde sexuellt umgänge.⁵⁶ Att mannen hade fotograferat och videofilmade övergreppen ansågs inte försvårande eller särskilt kränkande eftersom det inte fanns ett förbud mot dessa handlingar då fallet prövades. Eftersom det endast hade förekommit en flyktig beröring av hustruns könsorgan som inte hade haft en klart samlagsliknande karaktär frikändes mannen.

Kommentar: Brottet förövades vid en tidpunkt då våldtäktsbegreppet endast innefattade samlag och klart samlagsliknande sexuellt umgänge. Jag har tagit med fallet för att tydliggöra den förändring som sexualbrottslagstiftningen har genomgått sedan 1984. Om fallet hade prövats idag tror jag att det skulle ha bedömts som en sexuell handling som med hänsyn till kränkningens allvar är jämförlig med samlag. Att sticka in fingrar i en kvinnas

⁵⁶ Domen meddelades innan 1998 då ”sexuellt umgänge” var motsvarigheten till dagens begrepp ”sexuell handling”. Sexuellt umgänge hade ett snävare tillämpningsområde. Det omfattade endast sexuella handlingar som hade en klart samlagsliknande karaktär. Därutöver krävdes det att det hade förekommit en någorlunda varaktig fysisk beröring av den andre personens könsdelar och att handlingen typiskt sett syftade till att tillfredsställa endera eller bådas sexuella drift.

underliv anses idag jämförligt med samlag. Att onanera och släppa sin utlösning på ett brottsoffer samt att fotografera och videofilma övergreppet är typexempel på särskilt kränkande och förnedrande omständigheter.⁵⁷ En helhetsbedömning av det sexuella övergreppet talar för att det är jämförligt med påtvingat samlag.

2.2 Solna tingsrätt, 2003-01-14, mål B 2217-02

Bakgrund: Två pojkar hade ”galgats” och en pojke hade, mot sin vilja, fått en PET-flaska instoppad i sin analöppning.⁵⁸ Pojkarna hade kämpat emot vilket hade lett till att galgen respektive PET-flaskan aldrig penetrerade utan endast berörde insidan av respektive pojkes analöppning. Åklagaren ansåg att pojkarna hade blivit utsatta för våldtäkt alternativt för försök till våldtäkt.

Tingsrättens bedömning: Tingsrätten dömde inte någon av gärningsmännen för våldtäkt eller för försök till våldtäkt. Domstolen ansåg nämligen inte att penetration av en analöppning med ett främmande föremål utgjorde sexuellt umgänge, eftersom gärningsmännen inte hade haft ett sexuellt motiv. Detta trots att det var ett mycket förnedrande och kränkande övergrepp. Domstolen tolkade nämligen praxis och förarbetena till lagändringen 1998, som i denna del hänvisade till förarbetena från 1984⁵⁹, såsom att sexuellt umgänge förutsatte att gärningsmannen hade ett sexuellt motiv, dvs. att den sexuella handlingen typiskt sett syftade till att tillfredsställa endera eller bådas sexuella drift.⁶⁰

Kommentar: Domen är relevant eftersom tingsrätten bedömde att penetration av en persons anus med ett främmande föremål inte utgjorde sexuellt umgänge eftersom gärningsmännen inte hade ett sexuellt motiv. Eftersom tingsrätten inte bedömde att de sexuella övergreppen ”typiskt sett” eller utifrån gärningsmännens perspektiv syftade till att tillfredsställa någon av parternas sexuella drift var ansvar för våldtäkt eller försök till våldtäkt uteslutet. Rättsfallet exemplifierar följaktligen att gärningsmannens bristande sexuella motiv kan utesluta ansvar för våldtäkt.

⁵⁷ Prop. 2004/05:45, s. 34

⁵⁸ Att ”galgas” innebär att någon för in en galge i en persons analöppning.

⁵⁹ Prop. 1983/84:105

⁶⁰ Tingsrätten hänvisade till NJA 2003 s. 616.

2.3 NJA 2006 s. 221

Bakgrund: En praktikant på en förskola hade begått ett sexuellt övergrepp mot en pojke genom att föra in handen mellan skinkorna på pojken och beröra hans analöppning och pung. Övergreppet hade varit kortvarigt, men inte flyktigt, och hade orsakat smärta.⁶¹

HD:s bedömning: HD ansåg att den sexuella handlingen, med hänsyn till kränkningens art och omständigheterna i övrigt, inte kunde anses jämförlig med samlag.

Kommentar: HD konstaterade att övergreppet hade varit mycket kränkande. Vidare konstaterade HD att prövningen av övergreppet ska utgå från kränkningens art och inte sexualhandlingen som sådan även om anknytningen till samlag som jämförelsenorm kvarstår. HD utvecklade emellertid inte vilka omständigheter som hade ”saknats” för att kränkningen och omständigheterna i övrigt skulle anses jämförliga med ett påtvingat samlag. I praktiken verkar HD, trots att utgångspunkten för prövningen skall vara just kränkningens art, i själva verket ha utgått ifrån om den sexuella handlingen var samlagsliknande eller inte. Jag anser att HD:s domskäl är bristfälligt underbyggda.

2.4 NJA 2008 s. 482 I

Bakgrund: En kvinna hade vaknat av obehagskänslor och smärta från underlivet som berodde på att en man hade fört in flera fingrar i hennes underliv. Mannen hade avbrutit sitt handlande när kvinnan tydliggjort för mannen att hon inte var intresserad av sexuellt umgänge. Övergreppet var således kortvarigt.

HD:s domskäl: HD ansåg att det sexuella övergreppet var jämförligt med ett samlag. HD påpekade särskilt att våldtäktsbestämmelsen skulle vara reserverad för de mest allvarliga sexuella kränkningarna som typiskt sett var påtvingade samlag samt andra former av inträngande i kroppen. I fallet hade kvinnan utsatts för en ”inte obetydlig penetrering av underlivet” som hade orsakat viss smärta.⁶² Den sexuella kränkningen ansågs därmed jämförlig med kränkningen vid ett påtvingat samlag.

⁶¹ Jag har inkluderat domar angående sexuella övergrepp mot barn eftersom avgränsningen av vilka sexuella handlingar som ska anses jämförliga med samlag ska göras utifrån i princip samma bedömning oavsett om det sexuella övergreppet har företagits mot ett barn eller mot en vuxen. Se prop. 2004/05:45 s. 71 och 143.

⁶² Se sida nio i domen.

Kommentar: Rättsfallet är relevant eftersom det tydliggör att HD anser att penetration utgör en särskilt allvarlig sexuell kränkning. Trots att gärningsmannen hade avbrutit sitt handlande så fort målsäganden hade sagt ifrån och händelseförloppet därmed varit kortvarigt ansåg HD att övergreppet var tillräckligt kränkande för att bedömas som våldtäkt.

2.5 NJA 2008 s. 482 II

Bakgrund: Gärningsmannen hade onanerat åt en 17-årig pojke som var provanställd hos honom under det att pojken låg och sov i ett hotellrum under en tjänsteresa.

HD:s domskäl: HD ansåg inte att det sexuella övergreppet var jämförligt med samlag. Domskälen hänvisar till uttalanden i prop. 2004/05:45 vari det framgår att en handling innefattande att en gärningsman onanerar åt en annan person som utgångspunkt inte är en sexuell handling jämförlig med samlag.⁶³ HD ansåg inte att det förelåg omständigheter som talade för en annorlunda bedömning och därför bedömdes övergreppet som sexuellt tvång och inte som våldtäkt.

Kommentar: Jag anser att domen åskådliggör de höga krav som uppställs för att en kränkning ska anses jämförlig med kränkningen vid ett påtvingat samlag. Detta blir tydligt vid en jämförelse mellan detta fall och NJA 2008 s. 482 fall I som har mycket liknande omständigheter men vars sexuella handling skiljer sig åt i ett avgörande avseende nämligen penetration. I fall I hade gärningsmannens fingrar penetrerat kvinnans underliv och kränkningen ansågs jämförlig med ett påtvingat samlag. I det nu aktuella fallet hade penetration däremot inte förekommit och kränkningen ansågs inte jämförlig med ett påtvingat samlag. HD tycks således anse att det finns ett samband mellan penetration och en särskilt allvarlig kränkning.

2.6 NJA 2008 s. 1096 I

Bakgrund: Gärningsmannen hade tagit med en åttaårig flicka till en innergård där han, mot hennes vilja, hade dragit ner hennes byxor och trosor och stoppat in sin penis mellan hennes skinkor. Hans penis hade inte kommit i kontakt med flickans könsorgan eller analöppning men övergreppet hade inneburit viss smärta.

⁶³ Prop. 2004/05:45, s. 59 och 141

HD:s domskäl: HD kom fram till att den sexuella handlingen inte var jämförlig med samlag. HD konstaterade att bestämmelsen om våldtäkt skall vara förbehållen de mest allvarliga sexuella kränkningarna. Vidare uttalade HD att de allvarligaste kränkningarna just utgörs av samlag och andra typer av inträngande i kroppen. Mot bakgrund av att den sexuella handlingen skett utanpå kroppen och därtill varit av kortvarig natur menade HD att viss försiktighet var tvungen att iakttas.

Kommentar: Enligt min mening är detta ytterligare ett exempel på att HD anser att det finns en tydlig korrelation mellan penetration och särskilt allvarliga kränkningar. Domen uppvisar tydliga likheter med NJA 2006 s. 221. Ingen av gärningsmännen hade i någotdera av fallen trängt in i brottsoffren utan hade endast ytligt berört deras sexuella zoner och i ingetdera av fallen ansåg HD att den sexuella handlingen var jämförlig med samlag.

2.7 NJA 2008 s. 1096 II

Bakgrund: Gärningsmannen hade fört ett finger över en flickas könsorgan samt slickat henne på könsorganet. Beröringen av flickans könsorgan hade inte varit helt flyktig men gärningsmannen hade inte penetrerat flickans underliv med tungan och flickan hade inte känt smärta vid beröringen.

HD:s domskäl: HD ansåg inte att den sexuella handlingen var jämförlig med ett påtvingat samlag. Detta berodde på att gärningsmannen inte hade penetrerat flickans könsorgan. Därmed var inte den sexuella handlingen jämförlig med ett oralt samlag. HD ansåg inte heller att det förelåg övriga omständigheter som var så pass kränkande att övergreppet utgjorde våldtäkt.

Kommentar: Fall II liksom fall I tydliggör penetrationens avgörande betydelse vid prövningen av kränkningens karaktär. Trots att gärningsmannen hade fingrat och slickat på flickans könsorgan räckte inte detta för att den sexuella handlingen skulle anses jämförlig med samlag. Jag anser att fallen på ett tydligt sätt illustrerar att bedömningen av ”kränkningens allvar” närmast är standardiserad och tämligen inriktad på teknikaliteter eftersom domstolen fokuserar på om fingrar respektive tunga har befunnit sig ”på” eller ”i” flickans kropp.

2.8 RH 2011:3

Bakgrund: Gärningsmannen hade smekt en flickas underliv först utanpå och sedan innanför trosorna i ungefär fem till tio minuter. Han hade sedan tagit av henne trosorna och sig själv kalsongerna och hans penis hade då kort berört flickans kropp. Han hade därefter slickat flickans underliv men slutade när flickan sade nej. Det sexuella övergreppet hade ett relativt långt och utdraget förlopp.

Hovrättens domskäl: Hovrätten ansåg att den sexuella handlingen var jämförlig med ett påtvingat samlag. I domskälen påpekas det särskilt att den sexuella handlingen hade bestått av flera olika beståndsdelar och att den hade haft en lång varaktighet. Dessa omständigheter innebar att den sexuella kränkningen var att bedöma som allvarlig och brottsrubriceringen blev därför våldtäkt.

Kommentar: Hovrätten har som utgångspunkt för sin prövning om den sexuella handlingen var jämförlig med samlag utgått från NJA 2008 s. 482 I och NJA 2008 s. 1096 II. Som tidigare anförts uppvisar fall I och II tydliga likheter men skiljer sig åt i ett väsentligt avseende nämligen förekomsten av penetration. I det nu aktuella fallet förekom inte penetration. Oaktat detta bedömde hovrätten att handlingen var jämförlig med samlag eftersom den bestod av flera beståndsdelar som sammantaget utgjorde en mycket allvarlig kränkning. Rättsfallet är således exempel på det som särskilt framhålls i förarbetena nämligen vikten av att vid prövning av kränkningens allvar göra en helhetsbedömning.⁶⁴

2.9 NJA 2013 s. 548

Bakgrund: Gärningsmannen hade knuffat ner sin flickvän på sängen, dragit isär hennes ben och fört upp sina fingrar, som han hade grävt runt med, i hennes underliv för att kontrollera om hon hade varit otrogen.

HD:s domskäl: HD bedömde den sexuella handlingen som våldtäkt. Skälen bakom HD:s rubricering var att vissa sexuella handlingar alltid har en sexuell prägel. Exempel på sådana handlingar är vaginala, anala och orala samlag och handlingar som att sticka in ett främmande föremål eller fingrar i en kvinnas underliv. I dessa fall saknar gärningsmannens avsikt med handlingen betydelse. Att det inte har förelegat ett sexuellt motiv, dvs. att handlingen typiskt

⁶⁴ SOU 2001:14 del I, s. 156-158

sett inte syftar till att tillfredsställa endera eller bådas sexuella drift, tillmäts alltså i dessa fall ingen betydelse. HD ansåg att den sexuella handlingen omfattades av bestämmelsen om våldtäkt eftersom utgångspunkten var att instoppande av fingrar i en kvinnas underliv utgör en sexuell kränkning som är jämförlig med samlag och en handling som alltid har en sexuell prägel.⁶⁵

Kommentar: Prejudikatet är ytterst relevant eftersom det fastslår att vissa kvalificerade sexuella handlingar inte förutsätter ett sexuellt motiv för att utgöra en sexuell handling. Frågan är dock vilka sexuella handlingar som omfattas av prejudikatet. I domen anges en uppräkningslista av handlingar som ska omfattas av domens prejudikatverkan nämligen vaginala, anala och orala samlag och handlingar som att föra in fingrar eller föremål i en kvinnas underliv. Vilka kriterier som ska användas för att avgöra vilka övriga handlingar som omfattas av domens rättsverkan klargörs dock inte. Termen ”vissa handlingar” kan uppfattas på olika sätt. Den slutsats man kan dra mot bakgrund av prejudikatets ordalydelse är att kravet på sexuellt motiv inte är avskaffat i förhållande till alla sexuella handlingar utan endast i förhållande till ”vissa”⁶⁶.

2.10 Hovrätten för Västra Sverige, 2013-11-07, mål B 4159-13

Bakgrund: Gärningsmannen hade slängt ner sin flickvän i sin säng, tvingat av henne kläderna och vid upprepade tillfällen tryckt sin penis mot hennes mun så att den berörde insidan av hennes läppar.

Hovrättens domskäl: Hovrätten bedömde gärningen som försök till våldtäkt. Domstolen ansåg inte att brottet hade fullbordats eftersom gärningsmannens penis endast hade berört insidan av brottsoffrets läppar. En sådan typ av yttlig beröring ansåg inte hovrätten vara jämförlig med ett oralt samlag utan menade att handlingen omfattades av bestämmelsen om sexuellt tvång. Domstolen ansåg dock att det var styrkt att gärningsmannens uppsåt täckte en sexuell handling som var jämförlig med ett påtvingat samlag eftersom syftet med övergreppet var att kvinnan skulle tillfredsställa gärningsmannen genom oralt samlag. Mot bakgrund av dessa omständigheter rubricerades övergreppet som försök till våldtäkt.

⁶⁵ Prop. 2004/05:45, s. 135-136

⁶⁶ Se sida två punkt nio i domen.

Kommentar: Domen är relevant eftersom åtalet avser en gärning som begicks den 29 juli 2013 dvs. efter att den senaste lagreformen av våldtäktsbestämmelsen trädde i kraft. Som har påpekats ovan innebär visserligen inte lagreformen att våldtäktsbestämmelsens tillämpningsområde har justerats, men däremot är syftet med lagtextens nya utformning att tydliggöra att bedömningen av kränkningens allvar vid ett sexuellt övergrepp utgör kärnan i prövningen och rubriceringen av den sexuella handlingen.⁶⁷ Domstolen ska alltså inte i första hand göra en jämförelse av sexualhandlingarna utan av kränkningens art.⁶⁸

I domen kommer hovrätten som sagt fram till att den sexuella handlingen inte är jämförlig med samlag eftersom gärningsmannens penis inte till fullo har trängt in i brottsoffrets mun. Återigen har alltså inträngande dvs. penetration utgjort gränsdragningen mellan vad som utgör en sexuell handling jämförlig med samlag och vad som inte gör det. Domstolen synes alltså anse att det finns en korrelation mellan antalet centimeter som en penis tränger in i en kvinnas mun och graden och allvaret av kränkningen. Enligt min mening innebär detta att domstolen än idag tillmäter teknikaliteter en särdeles framskjuten roll i prövningen av sexuella handlingar trots att ett av syftena med 2005 års lagreform var att minska fokuseringen på just sådana.⁶⁹ Jag tolkar det således som att den rättsliga prövningen av kränkningens allvar innebär att domstolen även framgent ska pröva de föreliggande omständigheterna ur ett ”tekniskt” perspektiv och inte ur ett ”kränkingsperspektiv”.

⁶⁷ SOU 2010:77, s. 270-271

⁶⁸ Prop. 2012/13:111, s. 36

⁶⁹ SOU 2001:14 del I, s. 149

3. Doktrinen diskussion rörande begreppet

Frågan vad som utgör en sexuell kränkning jämförlig med samlag är omdiskuterad i doktrinen. Nedan diskuteras begreppet utifrån tre olika perspektiv som särskilt utreder betydelsen av gärningsmannens avsikt och prövningen av kränkningens allvar.⁷⁰

3.1 Sexualitet är i betraktarens öga – Tendenser i svensk sexualstraffrätt, sedda bl a genom ett rättsfall och debatten kring det?

I artikeln diskuterar Claes Lernestedt vad som konstituerar det sexuella i sexualbrottslagstiftningen och när en kränkning är sexuell. Lernestedt konstaterar att den svenska straffrätten inte definierar vad som är sexuell. Han menar att avsaknaden av en definition kan bero på att lagstiftarens tanke är att vi känner igen det sexuella när vi ser det.⁷¹ Denna tanke är dock problematisk eftersom det inte finns en precis innebörd av begreppet. Även om det inte går att fastställa en entydig definition av begreppet ”sexuellt” har Lernestedt identifierat begreppets utvecklingstendenser. Hans slutsats är att det har utvecklats ”bort från det fysiska och mot det mentala, bort från det konkreta och mot det abstrakta”⁷². Med detta menar han att det primära skyddsintresset inte längre utgörs av kroppen utan istället av den sexuella integriteten som hotas av kränkningen. Frågan som Lernestedt ställer sig är därför när en kränkning är sexuell och om kränkningen ska framstå som sexuell i betraktarens ögon, dvs. typiskt sett, eller i gärningsmannens huvud, dvs. i det enskilda fallet.⁷³ Denna fråga är central mot bakgrund av att det i förarbetena anges att en sexuell handling förutsätter att handlingen har en sexuell prägel vilket innebär att handlingen typiskt sett eller i det enskilda fallet syftar till att tillfredsställa endera eller båda parter sexuella drift.⁷⁴

I förarbetena framhålls det att endera av metoderna enligt ovan kan användas beroende på omständigheterna i det enskilda fallet.⁷⁵ Lernestedts slutsats är dock att domstolarna brukar förvissa sig om att kränkningen inte anses sexuell enligt någon av metoderna.⁷⁶ Hans egen åsikt är att ingen av metoderna är bra för att avgöra vad som utgör en sexuell kränkning. En

⁷⁰ Jag har valt att redogöra för tre olika perspektiv som särskilt belyser uppsatsens frågeställningar. Således har jag bortsett från perspektiv som diskuterar bestämmelsen om våldtäkt utifrån ett genus- bevisprövnings- samt de lege ferenda-perspektiv.

⁷¹ Lernestedt, s. 399

⁷² Lernestedt, s. 402

⁷³ Lernestedt, s. 404

⁷⁴ Prop. 2004/05:45, s. 33

⁷⁵ SOU 2001:14, s. 151

⁷⁶ Lernestedt, s. 405

typiserad bedömning är nämligen problematisk eftersom rekvisitet ”typiskt sett” inte anger vem eller vilka som rekvisitet relaterar till. Detta innebär att beroende på vilken grupp som utgör jämförelsenorm kan samma gärning få olika rubriceringar. Att tillmäta gärningsmannens avsikt avgörande betydelse är också problematiskt eftersom gärningsmannens upplevelser och preferenser därmed styr brottsrubriceringen. Detta innebär att övergrepp som har snarlika objektiva omständigheter ändå kan rubriceras olika.⁷⁷

Lernestedts åsikt är alltså att det i gällande rätt inte finns en välfungerande metod för att fastställa när en sexuell kränkning är jämförlig med samlag.

3.2 Grader av kränkning – våldtäkt eller sexuellt tvång?

I artikeln ”Grader av kränkning – våldtäkt eller sexuellt tvång?” diskuterar Petter Asp HD:s resonemang angående vad som utgör en sexuell kränkning jämförlig med samlag med utgångspunkt i NJA 2008 s. 482 I och II⁷⁸. Asp resonerar kring tänkbara skäl till att HD i fall I men inte i fall II rubricerade det sexuella övergreppet som våldtäkt.⁷⁹ Han konstaterar att HD:s resonemang utgår ifrån vilka handlingar som bör jämföras med samlag. Han påpekar att samlagsbegreppet i brottsbalken har en vidsträckt innebörd som omfattar såväl kortvarig beröring mellan könsorgan som fullbordat samlag.⁸⁰ Han antyder att HD måste ha uppställt ett högre krav än att endast beröring av könsorganen ska ha förekommit eftersom fall I och II har olika brottsrubriceringar.

Asp diskuterar vidare hur han tror att HD kan ha resonerat angående sambandet mellan den sexuella handlingen och den uppkomna kränkningen. Han menar att man kan bedöma graden av kränkning utifrån ett intimitetsperspektiv som utgår från den kroppsliga integriteten.⁸¹ Kroppslig integritet innefattar i sin tur normer för nakenhet och beröring. Enligt nakenhetsnormen är människans könsorgan särskilt integritetsnära vilket tydliggörs på t.ex. en badstrand där både män och kvinnor döljer sina könsorgan med badkläder. Enligt beröringsnormen är kroppens insida och särskilt dess ihåligheter högst integritetsnära, jämför t.ex. att man kindpussar sin vän men kysser sin käresta.⁸²

⁷⁷ Lernestedt, s. 405-406

⁷⁸ Domarna kommenteras i praxisavsnittet på s. 21-22.

⁷⁹ Asp, s. 76-77

⁸⁰ Asp, s. 79-81

⁸¹ Asp, s. 82

⁸² Asp, s. 82-83

Dessa integritetsnormer går att applicera på tanken att olika sexualhandlingar innebär olika grader av kränkning. I och med att kroppens insida är särskilt integritetsnära enligt denna teori är det nämligen mer kränkande att stoppa in fingrar i en kvinnas underliv än att onanera åt någon. Asp menar att HD kan ha utgått ifrån en liknande tankemodell i sina avgöranden i fall I och II och att domsluten i så fall är logiska och har väl underbyggda resonemang.⁸³

3.3 Hans (ord) eller hennes? En könsteoretisk analys av straffrättsligt skydd mot sexuella övergrepp

I avhandlingen ”Hans (ord) eller hennes? En könsteoretisk analys av straffrättsligt skydd mot sexuella övergrepp” behandlar Ulrika Andersson den straffrättsliga hanteringen av sexuella övergrepp och analyserar lagstiftarens avvägningar avseende de straffrättsliga definitionerna och domstolarnas prövning i sexualbrottsmål.⁸⁴ Andersson diskuterar särskilt i vilka situationer som lagstiftaren och domstolarna anser att ett sexuellt övergrepp är jämförligt med ett påtvingat samlag. Hon konstaterar att det enligt lagstiftaren finns ett direkt samband mellan graden av kränkning och handlingens likhet med ett samlag och att de flesta samlagsliknande handlingarna innebär någon typ av penetrering.⁸⁵ Andersson ifrågasätter detta eftersom hon menar att det, ur offrets perspektiv, inte nödvändigtvis är mer kränkande att få ett könsorgan pressat mot sig än att tvingas onanera åt en annan person.⁸⁶ Andersson menar vidare att det finns ett samband mellan graden av kränkning och manlig sexuell tillfredsställelse, dvs. att den effekt i form av manlig tillfredsställelse som en handling leder till korrelerar med kränkningens allvar.⁸⁷

⁸³ Asp, s. 83

⁸⁴ Andersson, s. 17

⁸⁵ Andersson, s. 125

⁸⁶ Andersson, s. 126

⁸⁷ Andersson, s. 127-128

4. Analys

I denna uppsats utreder jag om begreppet ”sexuell handling som med hänsyn till kränkningens allvar är jämförlig med samlag” har ett tydligt rättsläge. I detta avsnitt försöker jag besvara uppsatsens underfrågeställningar med utgångspunkt i min redogörelse av förarbeten, praxis och doktrinen. Mot bakgrund av dessa slutsatser redogör jag sedan för om begreppet, enligt min mening, har ett tydligt rättsläge.

4.1 Den sexuella kränkningens allvar

Baserat på min praxisgenomgång delar jag Anderssons slutsats att domstolen bedömer kränkningens allvar utifrån dess likhet med det traditionella heterosexuella samlaget som karakteriseras av penetration. Liksom Andersson har påpekat synes rättstillämparen anse att det finns ett direkt samband mellan det sexuella övergreppets likhet med samlag och den uppkomna kränkningen.⁸⁸ Detta resonemang uttrycks explicit i ett flertal domar, se t.ex. NJA 2008 s. 482 I och II, NJA 2008 s. 1092 I och II och i hovrätten för Västra Sveriges dom mål B 4159-13, vars brottsrubriceringar är avhängiga om inträngande i form av penetration har förekommit eller inte.

Denna slutsats är förvånande eftersom de senaste tre lagreformerna av våldtäktsbestämmelsen har syftat till att den rättsliga prövningen ska utgå ifrån graden och arten av den sexuella kränkningen och inte ifrån sexualhandlingen som sådan.⁸⁹ Visserligen kvarstår samlaget som jämförelsenorm men såsom understryks i förarbetena innebär detta inte att samlaget ska utgöra utgångspunkten för den rättsliga prövningen.⁹⁰ Det faktum att lagstiftarens intentioner inte har fått genomslag fullt ut beror antagligen inte på att rättstillämparen är konservativ utan snarare på att riktlinjerna för hur den rättsliga prövningen och brottsrubriceringen av sexuella handlingar ska gå till är oklara. Jag anser att detta tydligt framgår av domskälen. Inte sällan är dessa uppbyggda på ett liknande sätt; först citerar domstolen de förarbetsuttalanden där det framgår vilka kriterier som ska användas för att pröva den sexuella handlingens karaktär och sedan följer gärningens brottsrubricering. Det som ofta saknas är dock en motivering av vilka omständigheter som korrelerar med vilka rekvisit.⁹¹

⁸⁸ Andersson, s. 125

⁸⁹ Prop. 1997/98:55, prop. 2004/05:45 och prop. 2012/13:111

⁹⁰ Prop. 2012/13: 111, s. 35

⁹¹ Se t.ex. NJA 2008 s. 482 I och II och NJA 2006 s. 221.

Detta skulle kunna förklaras med hjälp av Lernestedts teori att lagstiftaren och rättstillämparen utgår ifrån att gemene man känner igen det sexuella när han ser det och att det därmed framstår som onödigt och omotiverat att tydliggöra skälen bakom brottsrubriceringen.⁹² Min åsikt är dock att konceptet ”kränkning” är ett trubbigt redskap att använda som utgångspunkt för den rättsliga prövningen eftersom det är ett subjektivt begrepp som ska bedömas utifrån objektiva kriterier.

I förarbetena anges det att de omständigheter som ska beaktas vid kränkingsprövningen är om det sexuella övergreppet har medfört smärta, sår eller annan kroppsskada, om det har haft ett utdraget och långvarigt förlopp, om det har inneburit en risk för överförande av en sjukdom, om offret har förnedrats genom smädelser eller andra omständigheter⁹³ och om övergreppet har bevittnats av andra personer eller dokumenterats i bild.⁹⁴ Det som domstolarna emellertid i slutändan har en tendens att tillmäta avgörande betydelse i prövningen av om kränkningens allvar är jämförligt med samlag är, som framgått ovan, om penetration eller annan form av inträngande har förekommit eller inte.⁹⁵ Denna prövning är inte sällan av en teknisk karaktär eftersom domstolarna ställer sig frågor såsom om gärningsmannens penis har berört brottsoffrets analöppning eller könsorgan eller om penis endast har varit instoppad mellan brottsoffrets skinkor⁹⁶ samt om gärningsmannens finger respektive tunga har befunnit sig på eller inuti målsägandens könsorgan⁹⁷. Enligt min mening är således ”kränkningens allvar” ett urholkat begrepp eftersom det i själva verket inte är ett substitut utan snarare en synonym för tekniska överväganden.

Jag ställer mig dock inte främmande till Asps resonemang att lagstiftaren och rättstillämparen bedömer kränkningens allvar utifrån ett intimitetsperspektiv. Liksom Asp har kommenterat utgör den kroppsliga integriteten i själva verket en välmotiverad utgångspunkt för gränsdragningen mellan en mer eller mindre allvarlig kränkning.⁹⁸ Jag anser dock att lagstiftaren och rättstillämparen bör tydliggöra hur de resonerar såväl i sin lagstiftande som

⁹² Lernestedt, s. 399

⁹³ Som exempel på sådana förnedrande omständigheter angavs att gärningsmannen hade urinerat eller tömt sin tarm på offret.

⁹⁴ SOU 2010:77, s. 269

⁹⁵ Se särskilt NJA 2008 s. 1096 I och II

⁹⁶ NJA 2008 s. 1096 I

⁹⁷ NJA 2008 s. 1096 II

⁹⁸ Asp, s. 82-83

dömande verksamhet. På detta sätt skapas en förutsebar och begriplig rättsordning med en rättspraxis som består av domar med väl underbyggda och motiverade domskäl.

Sammanfattningsvis är min slutsats att den rättsliga prövningen av kränkningens allvar i själva verket är en bedömning av den sexuella handlingens likhet med ett samlag. Min bedömning är vidare att likheten prövas utifrån tekniska omständigheter som inte är relaterade till brottsoffrets subjektiva upplevelse. Rättsläget är således tydligt på så sätt att domstolarna är överens om att brottsrubriceringen är baserad på tekniska överväganden men kan beskrivas som otydligt eftersom det sällan finns en korrelation mellan omständigheterna och brottsrekvisiten. Avsaknaden av fullständiga domskäl skulle således kunna bero på att rekvisitet ”kränkningens allvar” i själva verket tolkas på samma sätt som rekvisitet ”samlagsliknande”.

4.2 Gärningsmannens avsikt

Frågan vilken betydelse gärningsmannens avsikt med den sexuella handlingen har i den rättsliga prövningen är mer komplex att besvara. Jag skulle nämligen vilja påstå att HD:s avgörande i NJA 2013 s. 548 inte är särskilt klargörande.

HD anger att ”vissa handlingar” alltid ska anses ha en sexuell prägel. Liksom jag redan har påpekat är begreppet ”vissa handlingar” svårtolkat och svårtillämpat eftersom HD avstår från att ange vilka faktorer som karakteriserar ”vissa handlingar”. HD fastställer att begreppet exempelvis omfattar vaginala, anala och orala samlag samt handlingar som att föra in främmande föremål och fingrar i en kvinnas underliv men därefter släpper HD läsarens hand.⁹⁹ Frågan som rättstillämparen ställs inför är om denna uppräknade av sexuella handlingar är uttömmande och alltså omfattar alla sexuella handlingar eller exemplifierande och därmed endast avser vissa särskilt kvalificerade sexuella handlingar.

Svaret på denna fråga har en fundamental betydelse eftersom det avgör om domstolarna framöver kan bortse från den snåriga prövningen av gärningsmannens motiv med sin handling. Praxisgenomgången tydliggör att gärningsmannens avsikt har tillmätts en helt avgörande betydelse för brottsrubriceringen i flera domar.¹⁰⁰ Liksom Lernestedt har påpekat finns det dock ingen välfungerande metod för att fastställa när en sexuell handling har en

⁹⁹ NJA 2013 s. 548, s. 2

¹⁰⁰ Se t.ex. Solna tingsrätts dom: mål B 2217-02 och Svea hovrätts dom, mål B 824-08.

sexuell prägel, dvs. att den typiskt sett eller i det enskilda fallet syftar till att tillfredsställa endera eller bådas sexuella drift. Både den typiserade och den individualiserade metoden är bristfällig eftersom de båda resulterar i en oförutsebar lagstiftning som har en relativ istället för en objektiv utgångspunkt.¹⁰¹ Dessa brister är tydliga i rättstillämpningen eftersom domstolen i vissa fall anser att gärningsmannens avsikt är av överordnad och ibland av underordnad betydelse och eftersom ”typiskt sett” bedöms utifrån okända källor och utgångspunkter.

Som framgått ovan är frågan om domen anger en exemplifierande eller uttömmande uppräkningslista av de sexuella handlingar som alltid har en sexuell prägel. Liksom Peter Westberg understryker i artikeln ”Prejudikattolkningens ABC” är vissa prejudikat inte mer omfattande än vad som framgår av dess omedelbara ordalydelse medan andra ger uttryck för en ”tyst norm” som har ett mer allmängiltigt innehåll¹⁰². Ett prejudikat som tillmätts ett allmängiltigt innehåll och en mer generell norm bygger således på analogier där lika fall behandlas lika.¹⁰³

HD-fallet tillhör dock enligt min mening inte gruppen av allmängiltiga prejudikat eftersom i alla fall inte jag kan utläsa vilka faktorer som kategoriserar och grupperar ”vissa handlingar”. HD:s tanke kan mycket väl vara att rättstillämparen ska kunna utläsa den gemensamma nämnaren som ingår i ”vissa handlingar”. Jag menar dock att HD i så fall har tilldelat rättstillämparen en nästintill omöjlig uppgift.

Enligt min uppfattning kan nämligen den gemensamma nämnaren vara olika beroende på om man läser domen utifrån t.ex. ett tekniskt eller ett kränkingsbaserat perspektiv. Utifrån ett tekniskt perspektiv kan exempelvis penetration utgöra den gemensamma nämnaren i vaginala, orala och anala samlag samt när man stoppar upp ett främmande föremål eller fingrar i en kvinnas underliv. Enligt denna tolkning innebär således domen att sexuella övergrepp som har inneburit penetration inte kräver att gärningsmannen har haft ett sexuellt motiv. Utifrån ett kränkingsperspektiv å andra sidan kan den gemensamma nämnaren exempelvis vara att de uppräknade handlingarna är särskilt integritetskränkande utifrån normerna för nakenhet och kroppslig beröring. Enligt detta tolkningsperspektiv innebär således prejudikatet att övergrepp

¹⁰¹ Lernestedt, s. 405-406

¹⁰² Westberg, s. 612

¹⁰³ Westberg, s. 612

som innefattar beröring av kroppens könsorgan eller ihåligheter inte förutsätter ett sexuellt motiv hos gärningsmannen.¹⁰⁴

Sammanfattningsvis anser jag att rättsläget avseende betydelsen av gärningsmannens avsikt med sitt handlande i och med HD:s prejudikat är otydligt. Begreppet ”vissa handlingar” bör förtydligas genom ytterligare rättstillämpning. I dagsläget är det nämligen möjligt att tolka domen på en mängd olika sätt som visserligen kittlar rättstillämparens fantasi men som knappast bringar klarhet.

4.3 Tydligt rättsläge?

Har då begreppet ”sexuell handling som med hänsyn till kränkningens allvar är jämförlig med samlag” ett tydligt rättsläge? Baserat på mina slutsatser angående uppsatsens underfrågeställningar synes det klart att penetration gör att en sexuell handling anses jämförlig med samlag. Att det således, enligt både lagstiftaren och rättstillämparen, finns en korrelation mellan en samlagsliknande handling och en särskilt kvalificerad kränkning framstår för mig som uppenbart. Liksom jag har påpekat ovan utgör alltså inte bedömningen av kränkningens allvar ett hinder för ett tydligt rättsläge. Rättstillämparen utgår nämligen ifrån den tysta och underförstådda normen att penetration avgör om en sexuell handling omfattas av våldtäktsbestämmelsen eller inte.

Det som dock resulterar i att begreppet har ett otydligt rättsläge är NJA 2013 s. 548. HD har nämligen skapat en ny kategori av sexuella handlingar som per se har en sexuell prägel vilket innebär att gärningsmannens avsikt inte har någon betydelse. HD har dock inte försett rättstillämparen med en manual för hur och när det nya verktyget ska användas. För att skapa ett tydligt rättsläge bör således HD meddela en ny dom som anger vilka kriterier som ska användas för att avgöra vilka sexuella handlingar som alltid har en sexuell prägel. Fram till dess ger sig rättstillämparen nämligen ut på en tämligen tunn och bräcklig is vid prövningen av gärningsmannens avsikt med det sexuella övergreppet.

¹⁰⁴ Det tekniska och kränkings-baserade perspektivet är bara exempel på perspektiv som kan utgöra utgångspunkten för en tolkning av domen. Det skulle även vara möjligt att tolka domen utifrån ett teleologiskt perspektiv, dvs. att sexuella handlingar som äventyrar varje människas absoluta rätt till personlig och sexuell integritet och sexuellt självbestämmande inte förutsätter att gärningsmannen har haft ett sexuellt syfte med sitt handlande. Se riksåklagarens överklagande till HD i ÅM 2013/1483 för ett liknande resonemang.

Käll- och litteraturförteckning

Källor

Tryckta källor

Statens offentliga utredningar

SOU 2001:14 Sexualbrotten – ett ökat skydd för den sexuella integriteten och angränsande frågor

SOU 2010:71 Sexualbrottslagstiftningen- utvärdering och reformförslag

Propositioner

Prop. 1983/84:105 om ändring i brottsbalken mm. sexualbrotten

Prop. 1997/98:55 Kvinnofrid

Prop. 2004/05:45, En ny sexualbrottslagstiftning

Prop. 2012/13:111 En skärpt sexualbrottslagstiftning

Litteratur

Andersson, Ulrika, *Hans (ord) eller hennes? En könsteoretisk analys av straffrättsligt skydd mot sexuella övergrepp*, Bokbox förlag, Lund 2004

Asp, Petter, ”Grader av kränkning – våldtäkt eller sexuellt tvång?”, I: *Juridisk tidskrift* 2008-2009, s. 75–85.

Lernestedt, Claes, ”Sexualitet är i betraktarens öga? – Tendenser i svensk sexualstraffrätt, sedda b.l.a. genom ett rättsfall och debatten kring det”, I: *Tidskrift utgiven av Juridiska föreningen i Finland* (2003/2004), s. 398-434.

Sandgren, Claes, *Rättsvetenskap för uppsatsförfattare, Ämne, material, metod och argumentation*, 2:a upplagan, Norstedts Juridik AB, Stockholm 2007

Westberg, Peter, ”Prejudikattolkningens ABC”. I: *Normativa perspektiv: festskrift till Anna Christensen*, Lund 2000, s. 583-61

Elektroniska källor

Regeringen, *Pågående utredningar*. Hämtad den 27 december 2013 från:
<<http://www.regeringen.se/sb/d/2461>>

Regeringen, *Sammanfattning av kvinnofrid, SOU 1995:60*. Hämtad den 28 december 2013
från: <<http://www.regeringen.se/content/1/c6/02/51/22/1c1f1520.pdf>>

Åklagarmyndigheten, *ÅM 2013/1483*, publicerad den 6 mars 2013. Hämtad den 14 november
2013 från: <<http://www.aklagare.se/Dokumentsamling/Hogsta-domstolen/Overklaganden/AM-20131483-Valdtakt/>>

Rättsfallsförteckning

Hovrätten för Västra Sverige, 2013-11-07, mål B 4159-13

NJA 1996 s. 418

NJA 2006 s. 221

NJA 2008 s. 482 I och II

NJA 2008 s. 1096 I och II

NJA 2013 s. 548

RH 2011:3

Solna tingsrätt, 2003-01-14, mål B 2217-02